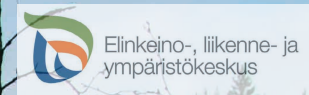

Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen
vesien- ja ilmansuojeluyhdistys ry.
Runeberginkatu 17, 06100 PORVOO

Föreningen vatten- och luftvård
för Östra Nyland och Borgå r.f.
Runebergsgatan 17, 06100 BORGÅ

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Pitkäjärvi Längträsket

Mikael Henriksson
Juha Niemi
Tero Myllyvirta
Myra Henriksson
Sampo Vainio

Itä-Uudenmaan ja Porvoonjoen vesien- ja
ilmansuojeluyhdistys / Föreningen vatten-
och luftvård för Östra Nyland och Borgå å
2012

opas Pitkäjärven luontoon

Pitkäjärvi – metsäseikkailu

Pitkäjärvi on melko koskematon metsäjärvi. Elämä tämän tyyppisillä järvillä riippuu pitkälti ravinteiden saatavuudesta. Järvet, jotka saavat suurimman osan vedestään suoraan järveen tulevasta sateesta saavat vähemmän ravinteita kuin jos vesi virtaisi läpi ympäröivien maa-alueiden ennen järveen tuloa. Pitkäjärvelle vesi tulee melko laajalta ojittamattomalta metsäalueelta, josta myös osa ravinteista tulee järveen. Ravinteita Pitkäjärvessä ei kuitenkaan ole ylenmäärin ja kasvit ja eläimet, jotka alueella elävät, ovat enemmän tai vähemmän sopeutuneita vähäravinteisiin ja karuihin olosuhteisiin.

Pitkäjärven vesi on ruskeaa ja valuma-alueen soilta tulevan humuksen värjäämää. Rannat ovat suomalaiset ja rantaeliöstö on mielenkiintoista ja runsasta. Pienellä alueella kasvillisuus voi vaihdella huomattavasti maan kosteudesta riippuen. Eliöstön vertailu kuivempien mättäiden ja kosteampien silmäkkeiden välillä on paitsi mielenkiintoista myös opettavaista.

Vedessä kasvillisuus ja eläimistö tällaisissa ruskeavetisissä järvissä on melko niukkaa. Useimmat pieneläimet elävät vesirajan tuntumassa tai kostean sammalen sisällä. Pitkäjärvellä kannattaa pitää silmällä kaikkea pientä mikä liikkuu vedenpinnalla tai surisee ja lentää ympärillä.

Tällaisissa karuissa ympäristöissä kasvien ja eläinten vuodenaikaisvaihtelut eivät ole yhtä merkittäviä kuin ravinnerikkaissa järvissä. Silti voi vaatia useita tutkimuskertoja, ennen kuin tutustuu kaikkeen järviympäristössä elävään.

Mitä otan mukaan?

Saappaat tai vaelluskengät ja pitkät housut. Mielellään myös maastokartta alueesta (mittakaava noin 1:20000). Eväitä ja juomavettä ei myöskään sovi unohtaa.

Huom. kesä-heinäkuussa voi hyttysiä olla paljon ja syksyllä alueella on hirvikärpäsiä. Alueella on myös kyykäärmeitä, jotka keväisin voivat olla kylmiä ja kankeita, mutta kun alueella tallustaa hetken aikaa ennen kuin alkaa tutkia kasveja ja eläimiä, huomaa säikkyjen eläinten pakenevan paikalta. Muutenkin on syytä olla varovainen, erityisesti rantojen läheisyydessä.

Kuinka pääsen paikalle?

Eurooppatie 18:lta lähdetään pohjoiseen joko Särkjärventietä tai Haukkakalliontietä. Särkjärventieltä ajoa kertyy metsäteitä pitkin reilut kaksi kilometriä ennen kuin on perillä Pitkäjärvellä. Haukkakalliontietä matka on hieman pitempi, yli 2,5 kilometriä. Tiedät olevasi oikeassa paikassa, kun tie levenee pieneksi parkkipaikaksi, josta näkyy järvi puiden takaa.

Pitkä-
järvi

Parkkipaikalta on alle 50 metrin kävely rantaan. Kun seuraa rantaa vastapäivään noin 200 metriä, tulee pienelle kalliolle, joka on erinomainen paikka perusleirille ja piknikille. Runsaat 100 metriä siitä pohjoiseen on hieno pieni ranta-alue mättäineen, silmäkkeineen ja omalaatuisine kasvi- ja eläinlajeineen.

Kulkeminen voi olla melko raskasta eikä sovi aivan pienimmille. Maasto on paikoitellen pusikoitunut ja ajoittain rannoilla putoaa kengänvarrtta myöten. Paikkaa ei ole erityisen helppo löytää, joten on hyvä pitää maltti matkassa. Jos ei löydä tälle oppaalle tyypillisiä mättäitä ja painaumuksia, käyvät muutkin kuivempia ja kosteampia mättäitä sisältävät alueet yhtä hyvin. Pitkäjärvellä retkeilyssä on hieman erämaaseikkailun tuntua..

*Kallio järven
länsirannalla on
erinomainen paikka
piknikille*

elämää mättäällä

löydätkö nämä?
seuraavan sivun kuvat voivat olla avuksi

Luhtavilla

Suokukka

Isokarpalo

*Pyöreälehti-
kihokki*

Kanerva

Tupasvilla

Variksenmarja

Karhunsammal

Niittyhopeatäplä

Mättäät ovat kuivia ja ravinteita on vähän. Niistä löytyvät kasvit ja eläimet ovat erikoistuneet elämään kuivissa ja vähäravinteisissa olosuhteissa. Jotkut kasvit syövät jopa eläimiä saadakseen lisää ravinteita.

Luhtavillalla on 3-5 villatupasta varren päässä. Paikalta löytyy myös *tupasvillaa*, jolla on vain yksi valkoinen villatuppo. Yritä löytää ne molemmat.

Tupasvilla Luhtavilla

Pyöreälehtikihokki näyttää pieneltä punaiselta ruusukkeelta sammaleessa. Se on lihansyöjäkasvi, joka pyydystää pieniä hyönteisiä lehdissä olevien tahmeiden pyyntikarvojen avulla.

Pyöreälehtikihokki

Isokarpalo on sammalikossa luikerteleva varpu. Se on helppo tunnistaa nauhamaisesta maanmyötäisestä varresta ja pienistä lehdistä. Jos sillä on marjoja, on se vieläkin helpompi tunnistaa. Se kasvaa usein *rahkasammaleen* seassa.

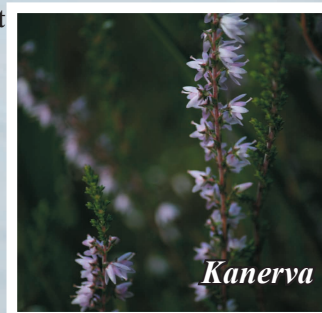
Isokarpalo

Variksenmarja on matala varpu, jolla on havunneulasmaiset *kanervaa* muistuttavat lehdet. Nuorilla kasveilla varsi on punainen. Mustat marjat eivät maistu kovin hyviltä, mutta monille metsän eläimille ne ovat tärkeää ravintoa.

Variksenmarja ja kanerva

Kanervan havunneulasmaiset lehdet ovat vihreitä vuoden ympäri. Sillä on myös lilanväriset kukat suuren osan aikaa vuodesta.

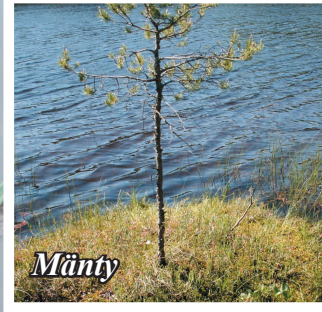
Kanerva

Hopeatäplät ovat yleisiä täällä aurinkoisina kesäpäivinä. Korean *niittyhopeatäpläperhosen* näkee usein lentämässä ympäriinsä varvikossa. Toukat elävät erilaisilla orvokilla, Pitkäjärvellä erityisesti runsaalla *suo-orvokilla*.

Niittyhopeatäplä

Mänty on niitä harvoja puita, jotka pärjäävät sammalikolla lähellä järveä. Vaikka ne tällaisilla paikoilla ovat pieniä, voivat ne silti olla hyvin vanhoja. Täällä on hyvin vähän ravinteita ja kaikki kasvaa hitaasti.

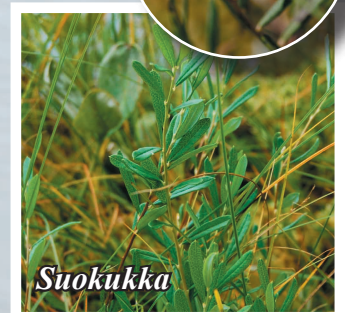
Mänty

Karhunsammal on vihreä ja näyttää läheltä katsottuna pieneltä kuuselta. Se kasvaa mättäinä ja hieman kuivemmilla paikoilla ja kauempana järvestä kuin *rahkasammal*.

Karhunsammal

Suokukan pitkulainen lehti on alta vaalea ja reunat ovat rullautuneet. Jos on tuuria nähdä se kesäkuussa kukkimassa, näkee ruusunpunaisissa kukanvarsissa pyöreät vaaleanpunaiset kukat. Suokukka on myrkyllinen.

Suokukka

Pitkäjärvellä kasvaa useita varpukasveja. *Suopursu* on vihreä talvellakin ja sillä on pitkulaiset lehdet. Kesäkuussa sillä on isot valkoiset kukinnot, jotka tuoksuvat kauas. Myös monet muut varvut ovat vihreitä talvellakin, joten niitä voi tutkia kaikkina vuodenaikoina.

Suopursu

Juolukka muistuttaa *mustikkaa*, mutta sen runko ja varret ovat harmaanruskeita ja pyöreitä. Mustikkapensaan haarat ovat vihreitä ja kantikkaita. Juolukka kasvaa yleensä *suopursun* kanssa samoilla paikoilla.

Juolukka

Rätvänä on läheistä sukua *kurjenjalalle* ja melkein yhtä hieno. Kun se kukkii kesäheinäkuussa, tunnistaa sen keltaisista kukista joissa on neljä terälehteä ja hiukan oranssia keskellä. Sen löytää kuivemmilta paikoilta Pitkäjärven rannalta.

Rätvänä

elämää suonsilmäkkeessä

löydätkö nämä?
seuraavan sivun kuvat voivat olla avuksi

Suonsilmäkkeissä ja järveä lähinnä olevalla hyllyvällä rahkasammalpedillä on sekä vetistä että vähäravinteista. Eläimistö ja kasvillisuus on melko niukkaa, kasveista hallitsevia ovat valkopiirtoheinä, raate ja järvikorte.

Järvikortteen tunnistaa vartta ympäröivistä hampaista. Se kasvaa mieluiten vedessä, mutta myös vetisellä maalla. Järvikorte on jäännös ikivanhoista kasveista, jotka elivät 300 miljoonaa vuotta sitten aikana, jolloin maaeläimet olivat mm. jättiläismäisiä sudenkorentoja, tuhatjalkaisia ja skorpioneja.

Järvikorte

Lakat eli *hillat* kasvavat hiukan kuivemmilla paikoilla mättäiden reunamilla. Se kukkii aikaisin, myöhemmin sen tunnistaa parhaiten isosta lehdestä. Marjassa on runsaasti C-vitamiinia.

Lakka

Valkopiirtoheinä on helppo havaita kesällä kun se kukkii. Se pärjää hyvin vähäravinteisissa ympäristöissä ja kasvaa runsaina suonsilmäkkeissä ja hyllyvällä rahkasammalpatjalla Pitkäjärven rannoilla.

Valkopiirtoheinä

Raateen isoja kolmilehdykkäisiä lehtiä voi tuskin sekoittaa muihin kasveihin. Se kukkii touko-kesäkuussa hapsullisin kauniinvalkoisin kukin. Lehdet ovat meheviä ja mieliruokaa monille toukille.

Raate

Suo-orvokki viihtyy siellä missä on kosteaa. Sen tunnistaa pyöreästä lehdestä. Se kukkii touko-kesäkuussa hienoin vaalein punasinisin kukin. Niitä ei usein näe kukkimassa – ehkä siksi koska niitä harvoin menee tarkastelemaan tällaisiin ympäristöihin.

Suo-orvokki

*Kukkiva
suo-orvokki*

Rahkasammalen väreistä löytyy usein vihreää, ruskeaa, punaista ja keltaista. Kuivuessaan se näyttää valkealta, mutta luonnossa se kuivuu harvoin. Sillä on ilmiömäinen kyky imeä itseensä vettä pesusienen tavoin.

Rahkasammal

Kaislakorennot ottavat usein päiväunet *rahkasammaleen* seassa. *Kaislakorennon* tunnistaa tummista siipijuovista. *Kaislakorentojen* toukat ovat vedessä eläviä petoja, joita löytyy paljon Pitkäjärven rantavedestä.

*Kaislakorento
rahkasammaleessa*

Leväkkö kasvaa usein suonsilmäkkeiden vetisimmissä kohdissa ja järven päällä kasvavalla rahkasammalpedillä. Se kasvaa harvasti ja se jää helposti huomaamatta. Kun sen huomaa, on se helppo tunnistaa kummallisista kolmiosaisista hedelmistä.

Leväkkö

Pitkäjärvellä on monia eri *sudenkorentolajeja*. *Sudenkorentojen* toukat ovat vedessä eläviä petoja. Rantakasvien varsilta voi löytää toukkia, jotka ovat kivunneet ylös vedestä kehittymään aikuisiksi lentäviksi korennoiksi.

Ruskohukankorento

Tehtävä: Luonnon pesusieni

Entisaikoina rahkasammalta käytettiin moniin eri tarkoituksiin kuten haavojen peittämiseen ja vaippoihin. Sitä käytettiin, koska rahkasammaleella on ilmiömäinen kyky imeä itseensä vettä ja lisäksi sillä on antiseptisiä ominaisuuksia. Nykyisin käytetään synteettisiä materiaaleja, vaikka niillä on usein huonommat ominaisuudet kuin rahkasammaleella. Esimerkiksi haavoihin käytetään pumpulia, koska se näyttää valkoisemmalta ja puhtaammalta.

Yritä löytää sekä kuivaa että märkää rahkasammalta. Huomioi että märkä sammal tuntuu paljon painavammalta kuin kuiva. Se johtuu siitä, että rahkasammal pystyy imemään itseensä moninkertaisesti oman painonsa verran vettä. Yritä miettiä kuinka hyvä rahkasammal on imemään vettä kauppojen keinotekoisiiin materiaaleihin verrattuna?

Yritä miettiä mihin kaikkeen rahkasammalta on voitu käyttää entisaikoina, jolloin muovia eikä esimerkiksi w-paperia oltu vielä keksitty...

HUOM! Sammaleen kerääminen ei kuulu jokamiehen oikeuksiin vaan siihen tarvitaan maanomistajan lupa. Jos saat maanomistajan luvan, voit ottaa rahkasammalta pienen määrän paikasta missä sitä on paljon. Ota se mukaan kotiin tai kouluun, levitä sanomalehtien päälle ja anna kuivua. Kun se on kuivaa, punnitse se vaa'alla. Laita se sen jälkeen veteen hetkeksi ja odota että se imee vettä itseensä. Ota sammal pois vedestä ja punnitse se uudelleen. **Kuinka moninkertaisesti omaan painoonsa nähden rahkasammal pystyy imemään vettä itseensä?**

Tee koe myös tiskirätin ja pesusienen tai muun materiaalin kanssa. Kuinka hyvä rahkasammal on imemään vettä kauppojen keinotekoisiiin materiaaleihin verrattuna?

löydätkö nämä?
vedenpinnalla ja rantavedessä

seuraavan sivun kuvat voivat olla ayuksi

Runsaimman eläinlajiston löytää Pitkäjärven rantojen läheisyydestä. Suuret kelluslehdet ja vedenpinta ovat elinympäristöjä vesimittareille ja monille muille eläimille. Yleisimmät kasvit ovat valkopiirtoheinä, järvikorte, raate ja erilaiset sarat.

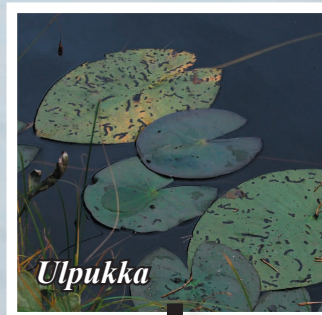
Suoputki kasvaa kaikenlaisilla kosteilla paikoilla. Pitkäjärveltä sen löytää parhaiten vesirajasta. Kun Suoputkella ei ole kukkia, tunnistaa sen helposti lehdistä, jotka muistuttavat porkkanan lehtiä. Kun suoputki kukkii, ei sitä voi olla tunnistamatta.

Suoputki

Lumpeista ja *ulpukoista* ei voi erehtyä. Parhaiten ne erottaa toisistaan kukista, joka lumpeella on valkoinen ja ulpukalla keltainen. Suurilla pyöreillä kelluslehdillä elää monia eläimiä. Loppukesää kohti lehdet alkavat näyttää nuhjuisilta, mikä johtuu niitä syövästä lummenälviäisistä.

Lummenälvikkää ajattelevat vain lumpeita. Ne elävät koko elämänsä lumpeenlehdillä ja toukat syövät ja nakertavat pyöreitä kanavia lehdistä.

Ulpukka

Lummenälvikäs toukkineen

Kun *sudenkorentojen* toukat ovat valmiita jättämään vesielämän, kiipeävät ne ylös vesikasvien vartta pitkin. Pitkäjärvellä sellaisia kasveja ovat *kurjenjalka*, *raate*, *järvikorte* ja *järviruoko*. Sudenkorentojen toukat ovat petoja, jotka syövät mm. nuijapäitä.

Pitkäjärven rannoilla aikuiset *sudenkorennot* jahtaavat kärpäsiä ja muita lentäviä hyönteisiä. Kuvassa kirkkaan värinen *pikkulampikorentokoiras* viettää lepotaukoa lentopyrähdysten välissä.

Sudenkorennon toukka kurjenjalalla

Pikkulampikorento raatteella

Kurjenjalan tunnistaa suikalelehdyykkäisistä lehdistä, jotka mielikuvitusta käyttäen muistuttavat kurjen jalkaa. Se kasvaa rannoilla märmillä paikoilla ja rantavedessä. Kukkiessaan kesäheinäkuussa sillä on kauniit ruskeanpunaiset kukat.

Kurjenjalka

Vesimittareilla on vedenpinta saalistusreviirinä. Ne jahtaavat pieniä kärpäsiä ja muita hyönteisiä, jotka ovat pudonneet veden pinnalle tai laskeutuneet siihen. Ne elävät usein suurissa satapääsissä ryhmissä.

Vesimittari

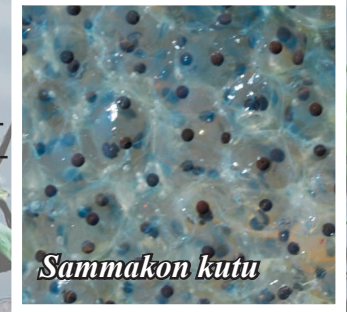
Järviruoko on suurin heinäkasvimme. Sen tunnistaa varmuudella siitä, että jokaisella lehdellä on hammershield, kuin joku olisi syönyt sitä. Pitkäjärvellä järviruokokasvustot ovat harvoja, mikä on merkki vähäravinteisesta kasvupaikasta.

Järviruoko

Kun viimeiset lumet ovat sulaneet, löytyy rantojen läheltä paljon *sammakon kutua* ja aikaisin keväällä vilisee Pitkäjärven rantavedessä mustia pieniä *nuijapäitä*.

Nuijapäät syövät kasveja, pieniä leviä ja hyönteisiä. Ne itse ovat monien petojen ravintoa. Kun nuijapäät kasvavat täysikasvuiseksi sammakoiksi, kääntyvät roolit ympäri niiden ahmiessa hämähäkkejä ja hyönteisiä.

Sammakon kutu

Erilaisia *saroja* löytyy paljon Pitkäjärven rannoilta. Sarat kasvavat tuuheissa mättäissä rannalla ja harvemmassa matalassa vedessä. Ne tunnistaa parhaiten maissia tai viljeltäviä viljalajeja muistuttavista tähkistä ja kolmi-kanttisesta varresta.

Sara

Hopeaseppä näyttävät kuin pieniltä hopeanhoitoisilta salamannopeilta vesipisaroilta, jotka menevät vedenpinnalla sinne tänne kovaa vauhtia. Niillä on kaksijakoiset silmät. Toinen pari tarkkailee mitä pinnan alla tapahtuu ja toinen katsoo vedenpinnan ylle.

Hopeaseppä

Sammakko

Mitä löysit Pitkäjärveltä?

kirjoita oikea numero nimien jälkeisiin kenttiin

Rantahämähäkki

Raate

Valkopiirtoheinä

Jälkiä lumme-
nälvikkäystä

lumpeen tai *ulpukan* lehdillä

Aikuinen sammakko

Suokukka

Sudenkorentoja tai
sudenkorentojen toukkia

Hopeaseppä

Kanerva

Tupasvilla

Hopeatäplä

Pyöreälehtikihokki

Järvikorte

Vesimittari

Sammakon kutu
tai nuiapäitä

Eläimiä syöviä eläimiä

Kasveja syöviä eläimiä

Kasveja